

Sosyal Beceri Eğitiminin İlköğretim Öğrencilerinin Denetim Odağı Üzerine Etkisi*

Hatice ODACI**, Melek KALKAN***, Seher BALCI***, Müge YILMAZ***

ÖZET

Bu çalışmada, sosyal beceri eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin denetim odağı düzeylerine etkisi incelenmiştir.

Çalışma 2002-2003 eğitim-öğretim yılında Samsun ili merkezindeki Kalkanca İlköğretim Okulu'nda okuyan 4. ve 5. sınıf öğrencilerinden 16 kişilik deney grubu ve 16 kişilik kontrol grubu olmak üzere toplam 32 öğrenci ile yapılmıştır. Araştırmanın deseni kontrollü ön-test, son-test modele dayalı deneysel bir çalışmadır.

Öğrencilerin denetim odağı düzeyleri Korkut (1986) tarafından uyarlanan Denetim Odağı Ölçeği ile ölçülmüştür. Elde edilen verilerin analizinde Mann Whitney U Testi ve Wilcoxon İşaretli Sıra Sayıları Testi kullanılmıştır.

Genel olarak sonuçlar, öğrencilerin denetim odağı düzeylerine sosyal beceri eğitiminin olumlu etkisi olduğunu göstermiştir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: *İlköğretim öğrencisi, sosyal beceri eğitimi, denetim odağı düzeyi.*

SUMMARY: *The Effect of Social Skills Training on the Locus of Control of Primary Education Students*

In this study, the effect of social skills training on the locus of control of primary education students was examined. The study was carried out on the 32 students,

16 participants in the control group, 16 participants in the experimental group who are 4th and 5th grades students in Kalkanca Primary School, which is in the center of Samsun city. The design of the research was based on an experimental pre-test, post-test model.

Students' locus of control level was measured by means of "Locus of Control Scale" which was adapted by Korkut (1986). Data analysis was applied Mann Whitney U Test and Wilcoxon Matched-Pairs Signed-Ranks Test were applied for statistical analysis.

The results show that the social skills training may affect students' locus of control levels positively.

KEY WORDS: *Primary school students, social skills training, locus of control level.*

GİRİŞ

Sosyal bir çevrede dünyaya gelen birey, bir taraftan fizyolojik gelişimini sürdürürken, diğer yandan çevresindeki diğer bireylerle iletişim ve etkileşim kurarak içinde yaşadığı toplumun bir üyesi durumuna gelmek için çaba sarfeder. Sosyalleşme süreci denilen bu süreçte bireyin diğer insanlarla kuracağı ilişkiler onun yaşam kalitesine katkı sağlayacaktır. Bireyin çevresindeki insanlarla sağlıklı bir iletişim kurabilmesi için bazı becerilere sahip olması gerekir.

Kişilerarası ilişkilerde önemli bir yere sahip olan ve sosyal beceriler olarak isimlendirilen bu becerileri Yüksel (1998), başkalarından olumlu tepkiler alan ve

* Bu çalışma , 9-11 Temmuz 2003 tarihinde İnönü Üniversitesinde yapılan VII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

** Öğr.Gör.Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı, Samsun.

*** Yrd.Doç.Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı, Samsun.

olumsuz tepkilerin gelmesini engelleyen, başkalarıyla etkileşimi mümkün kılan, sosyal açıdan kabul edilebilen, çevresinde etki bırakan, sosyal içeriğe göre değişen, hem gözlenebilen, hem de gözlenemeyen bilişsel ve duyuşsal öğeleri içeren, hedefe yönelik öğrenilebilir davranışlar olarak tanımlamaktadır. Sosyal becerileri Akkök (1996) de altı grupta toplamaktadır. Bunlar; ilişkiyi başlatma ve sürdürme becerileri, grupla bir işi yürütme becerileri, duygulara yönelik beceriler, saldırgan davranışlarla başa çıkmaya yönelik beceriler, stres durumuyla başa çıkma becerileri ve problem çözme ve plan yapma becerileridir.

Bireyin sosyal uyumu için oldukça önemli olan sosyal becerilerin; etkileşimi artırabilme, hoş olmayan durumlarla kişinin başa çıkmasına yardım edebilme, çatışmayı ele almayı ve çözme amaçlama, halihazırda başlamış bulunan sosyal etkileşimlerini sürdürmesine yardımcı olma, atılğan davranışlar gösterme şeklinde işlevleri bulunmaktadır (Bacanlı, 1999).

Günlük hayatta bireylerin bu becerileri sergilemeleri çevreleriyle olan ilişkilerini geliştirmelerine ve kendi içsel uyumlarının artmasına katkı sağlayacağı için oldukça önemlidir (Frosch, 1990). Ancak, kişilerarası ilişkilerde önemli bir yer tutan bu becerileri sergilemede her birey yeterli derecede başarılı olamayabilir. Bu yetersizlik bireylerin diğerleri ile olan ilişkilerinde olumsuzluklara ve kendi içsel dünyalarında uyumsuzluklar yaşamalarına ve dolayısıyla mutsuz olmalarına neden olabilir. Sosyal becerileri sergilemedeki başarısızlık farklı nedenlere bağlı olabilmektedir. Akkök'e (1996) göre bu nedenler; çocuğun bir beceriyi, davranışı göstermekten korkması veya kaygı duyduğu için yapmaması olabileceği gibi, o beceriyi öğrenmek için yeterince fırsat elde edememesi de olabilmektedir. Kelly (1982) de sosyal becerileri sergilemedeki başarısızlık nedenlerini: (1) davranış kazanımı veya öğrenilmesinin yetersizliği, (2)

belli durumlarda becerinin kullanımının olmamasını, yani bazı beceriler bazı ortamlarda sergilenirken, bazı durumlarda bu davranışın gösterilmesinde başarısızlık yaşanması ve (3) durumsal değişenlerin pekiştirmeyi etkilemesi yani, bazı durumlarda sosyal beceri ödüllendirilirken, bazı durumlarda ödüllendirilmemesi olarak sıralamaktadır. Elbette önemli olan, bireyin farklı durumlarda hangi sosyal becerilerin etkili olacağını öğrenmesidir.

Bu öğrenme eksikliğinin eğitim yoluyla giderilebileceğini belirten pek çok araştırma bulunmaktadır (Bulkeley ve Cramer, 1990; Cerrahoğlu, 2002; Haynes-Clements ve Avery, 1984; Fields, 1989; Hansen ve ark.,1989; Serna ve ark., 1986; Kelly, 1982; Rose, 1982; Plienis ve ark.,1987; Reed, 1994, Yüksel, 1999; Verduyn ve ark., 1990; Wise ve ark., 1991).

Bireylerin yaşam kalitelerini artırmada ve onların kendilerini gerçekleştirmelerini sağlamada önemli bir yere sahip olan sosyal beceriler oldukça önemlidir. Çünkü kendini gerçekleştiren kişinin özellikleri ile sosyal beceriye sahip olan insanın özellikleri birçok yönden benzerdirler. Örneğin; içten geldiği gibi davranabilme, otonomiye önem verme, genel olarak insanlara sempati ve sevgi duyabilme, diğerlerine empati ile yaklaşabilme, doğayı kendini ve diğer insanları kabul edebilme, diğer insanlarla derin kişilerarası ilişkilere girebilme gibi özelliklerdir (Yüksel, 1997). Buradan da anlaşılacağı gibi, sosyal beceri yönünden gelişme gösteren bireyler kendini gerçekleştirme ve içten denetimli davranma konusunda da önemli adımlar atmış sayılabilir. İçten denetimli olan bireyler; dış çevreye mümkün olduğu kadar az bağımlı, kendine yetebilen, kendini gerçekleştirmeye yönelik duygularından haberdar olan ve kabul edebilen, benliğine saygı duyan ve uzlaştırıcı bir görüş sahibi olan kişilerdir (Kuzgun, 1972; Akt:

Korkut, 1986). Dolayısıyla bu tip kişilerin hem sosyal becerileri sergileme yönünden başarılı hem de kendileriyle barışık yaşamasını bilen insanlar oldukları söylenebilir.

Okullarda öğrencilere sosyal becerilerin kazandırılması gittikçe artan bir önem taşımaktadır, bu özellikle psikolojik danışmanların önleyici ve geliştirici görevleri arasında yer almaktadır (Cartledge ve Milburn, 1983). Bu temele dayalı olarak bu araştırmada; ilköğretim öğrencilerinin kendilerini gerçekleştirmelerinde önemli bir katkısı olan içten denetimli olabilmelerini önemli ölçüde etkileyeceği düşünülen sosyal beceri eğitimi programının öğrencilerin; temel iletişim becerilerini geliştirmelerine, olumlu düşünme alışkanlığı kazanmalarına, sorunlara karşı daha esnek olmalarına, karar verme becerilerini geliştirmelerine, daha planlı ve programlı çalışmalarına ve daha içten denetimli olmalarına önemli katkılar sağlayacağı beklenmektedir. Bu çalışmada, ilköğretim öğrencilerinin gelişim özellikleri dikkate alınarak ve uygun etkinliklere yer verilerek hazırlanan sosyal beceri eğitimi programının ilköğretim öğrencilerinin denetim odağı düzeylerine etkisi incelenmek istenmiştir. Bu amaçla aşağıdaki denenceler test edilmiştir.

Araştırmanın Denenceleri

1. Sosyal beceri eğitimi verilen deney grubundaki öğrencilerin Denetim Odağı Ölçeği'nden aldıkları son-test puanları, bu eğitimin verilmediği kontrol grubundaki öğrencilerin son-test puanlarına göre daha düşüktür.
2. Sosyal beceri eğitimi programına katılan öğrencilerin denetim odağı son-test puanları denetim odağı ön-test puanlarına göre daha düşüktür.

YÖNTEM

Araştırma sosyal beceri eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin denetim odağı düzeylerine etkisini incelemeye yönelik ön-test, son-test kontrol gruplu deneysel bir çalışmadır.

Denekler

2002-2003 öğretim yılında Samsun merkezde bulunan Kalkanca İlköğretim Okulu 4. ve 5. sınıfa devam eden öğrencilerden gönüllü olarak, belirlenen gün ve saatte, sosyal beceri eğitimi programına katılabileceklerini ifade eden 67 öğrenciye "Denetim Odağı Ölçeği" ile kişisel bilgi formu uygulanmıştır. Bu uygulama sonucunda oturlara devamlı katılabileceklerini belirten öğrencilerden, ölçekten aldıkları puanları ve kişisel özellikleri dikkate alınarak birebir eşleme yöntemi ile 32 kişilik bir çalışma grubu oluşturulmuştur. Aynı yöntemle çalışma grubu 16'şar kişiden oluşan deney ve kontrol grubuna ayrılmıştır. Denetim odağı düzeyleri yönünden deney ve kontrol grupları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını (grupların denk olup olmadığını) sinamak için yapılan Mann Whitney U testi sonucunda iki grup arasında anlamlı bir farkın olmadığı bulunmuştur ($U=115.000$, $p>.05$). Yapılan işlem Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1- Deney ve Kontrol Grubuna Katılan Öğrencilerin Denetim Odağı Ölçeği'nden Elde Ettikleri Ön-test Puanlarına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Grup	n	\bar{X}	Medyan	s	p
Deney	16	14.81	15.00	0.75	0.597*
Kontrol	16	14.69	14.50	0.79	

* $p>.05$

Elde edilen bu sonuca dayalı olarak deney ve kontrol grupları arasında Denetim Odağı Ölçeği'nden elde edilen puan dağılımları açısından fark olmadığı ve

araştırmanın başında deney ve kontrol grubunun ölçülen özellik açısından denk sayılabileceği söylenebilir.

Araştırma Deseni

Bu çalışmada "kontrol gruplu ön-test ve son-test model" araştırma deseni olarak kullanılmıştır. Ön-test, son-test ve kontrol deseninde iç geçerliği tehdit edebilecek tarih, olgunluk, test etme ve araç gibi kaynaklardan gelen hatalar ya da etkiler oldukça kontrol edilebilmektedir (Kaptan, 1991). Araştırma deseninin simgesel görünümü Tablo 2'de gösterilmiştir.

Araştırmanın bağımsız değişkeni "Sosyal Beceri Eğitimi" verilmeden önce deney ve kontrol gruplarına bağımlı değişkenle ilgili ön-test uygulaması yapılmıştır.

Deney grubuna 10 oturumluk haftada yaklaşık birer buçuk saatlik oturumlar şeklinde "Sosyal Beceri Eğitimi" verilirken, kontrol grubu ile hiçbir çalışma yapılmamıştır. 10 oturumluk sosyal beceri eğitimi sonunda, verilen eğitimin deney grubu üyelerinin denetim odağı düzeylerini etkileyip etkilemediğini ortaya çıkarmak amacıyla deney ve kontrol gruplarına tekrar bağımlı değişkenle ilgili olarak Denetim Odağı Ölçeği (son-test olarak) uygulanmıştır.

Tablo 2-Araştırma Deseninin Simgesel Görünümü

Gruplar	Ön-test	İşlem	Son-test
Deney Grubu	Denetim Odağı	10 oturumluk Sosyal	Denetim Odağı
	Ölçeği'nin uygulanması	Beceri Eğitimi Programı	Ölçeği'nin uygulanması
Kontrol Grubu	Denetim Odağı		Denetim Odağı
	Ölçeği'nin uygulanması		Ölçeği'nin uygulanması

Veri Toplama Aracı

Araştırmada gerek grupların eşleştirilmesinde, gerek uygulama sonrasında verilerin analizi için Korkut

(1986) tarafından uyarlaması yapılan Denetim Odağı Ölçeği kullanılmıştır.

Denetim Odağı Ölçeği

Bu ölçek, davranışları denetleyen pekiştirmelerin içte ve dışta odaklaşmasının algılama düzeyini değerlendirmek için Nowicki ve Strickland (1973) tarafından geliştirilmiştir. Ölçme aracının maddeleri akademik yeterlik, sosyal olgunlaşma, bağımsızlık, olayların üstesinden gelme ve kendi başına güdülenme davranışları ile ilgilidir. 19 maddesi üçüncü-altıncı sınıflardaki 21 maddesi yedinci-onikinci sınıflardaki öğrencilere yönelik olarak hazırlanmış toplam 40 sorudan oluşan ölçeğin maddeleri evet veya hayır tepkilerinden birinin işaretlenmesini gerektiren zorunlu seçme yöntemine göre belirlenmiştir. Herbir maddenin içerdiği ifadenin, denetlemeyi dıştan algılama doğrultusundaki evet veya hayır ifadesine bir puan verilmektedir. Dolayısıyla puanın fazlalığı dıştan denetimliliği, azlığı içten denetimliliği göstermektedir.

Denetim Odağı Ölçeği'nin Güvenirliği: Nowicki ve Strickland (1973) tarafından testin tekrarı yöntemi ile yapılan çalışmada güvenilirlik katsayısı üçüncü sınıflar için .63; yedinci sınıflar için .71 olarak bulunmuştur. Ülkemizde yapılan güvenilirlik çalışmalarında da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Korkut (1986), ölçeğin ilkökul öğrencilerine uygulanabilen 19 maddesine dayalı olarak yaptığı güvenilirlik çalışmasında aynı yöntemi kullanmış ve güvenilirlik katsayısını üçüncü sınıflar için .63; beşinci sınıflar için .65 olarak bulmuştur. Yeşilyaprak (1988), ölçeğin tamamı için iki farklı güvenilirlik yöntemi kullanmış ve testin tekrarı yöntemi ile güvenilirlik katsayısını .87, Kuder-Richardson 21 formülü ile .71 olarak elde etmiştir.

Denetim Odağı Ölçeği'nin Geçerliliği: Nowicki ve Strickland (1973) tarafından, Rotter'in Denetim Odağı

Ölçeği ile yapılan benzer ölçekler geçerliliği çalışmasında geçerlik katsayısı 76 kişiye verildiğinde .61; 46 kişiye verildiğinde .38 olarak bulunmuştur. Ülkemizde yapılan bir geçerlik çalışmasında ölçeğin ilkokullar için olan 19 maddesine dayanarak Öğrenilmiş Çaresizlik Ölçeği ile benzer ölçekler geçerliliği hesaplanmış ve geçerlik katsayısı üçüncü sınıflar için .31; beşinci sınıflar için .33 olarak bulunmuştur (Korkut,1986). Yeşilyaprak (1988) ölçeğin tamamı ile benzer ölçekler geçerliliği yöntemini kullanarak geçerlik çalışması yapmıştır. Kişisel Yönelim Envanteri'nin, Benlik Saygısı ve Desteği İçten Alma alt ölçeklerini kullanarak yaptığı uygulamada Denetim Odağı ile Benlik Saygısı arasında geçerlik katsayısını .58, Desteği İçten Alma ile .40 olarak ters yönde ilişki bulmuştur. Buradan; Denetim Odağı Ölçeği'nden elde edilen puanlar yükseldikçe ki bu dıştan denetimliliği gösterir, Benlik Saygısı ve Desteği İçten Alma puanlarının düştüğü anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada, çalışma yapılan öğrenci grubu ilköğretim 4. ve 5. sınıflardan oluştuğundan Denetim Odağı Ölçeği'nin üçüncü-altıncı sınıflara yönelik olarak hazırlanan 19 maddesi kullanılmıştır.

İşlem Yolu

Araştırmacıların çalışmada kullandıkları sosyal beceri eğitimi programı hazırlanırken öğrencilerin yaş grubu ön planda tutularak Türkçe ve İngilizce literatür taraması yapılmış ve sosyal becerileri kazandırmayı amaçlayan ve çeşitli isimlerle anılan eğitim programlarından sentez yapılarak ve konuyla ilgili diğer literatürlerden de yararlanılarak çalışma grubuna uygun bir sosyal beceri eğitimi programı geliştirilmiştir (Akkök,1996; Bacanlı, 1999; Çetin, Alpa Bilbay ve Albayrak Kaymak, 2001; Egan, 1994; Erkan, 1995; McWhirter ve Voltan-Acar, 1998; Roach ve Wyatt, 1988; Selçuk ve Güner, 2000; Voltan, 1980).

Hazırlanan Sosyal Beceri Eğitimi Programı insan ilişkileri ve etkili iletişimi hedef alan eğitim odaklı, bilgilendirme, rol oynama, davranışlarla ilgili geri bildirim verme, pratik yapma ve etkileşime ağırlık veren bir programdır.

Grup oturumlarında öğrencilere kazandırılmak istenen sosyal beceri eğitiminde; tanışma ve yapılamadan sonra, iletişim becerileriyle ilgili etkinliklere (soru sorma, konuşma becerileri, dinleme becerileri, ben dili gibi), daha sonraki oturumlarda; sorun çözme becerilerini kazanmalarına yardımcı olma, çalışma alışkanlığının kazandırılması, karar verme becerilerinin geliştirilmesi, işbirliğinin önemini kavramalarına yardımcı olma, sorumluluk alma, çekingenlik-girişkenlik-saldırganlık kavramlarının farklarını anlamalarına yardımcı olma, kazanılan bu deneyimlerin kişisel ilişkilerine ve okul başarılarına sağlayacağı katkıların tartışılması gibi süreçlerden oluşmaktadır. Her oturumun ortak yönü, oturumlardan sonra öğrencilerin izlenimlerinin alınması ile oturumlarda kazandıklarını günlük hayata nasıl aktaracaklarının tartışılmasıdır. Ayrıca, her hafta bir sonraki oturuma kadar o oturumda üzerinde durulan sosyal becerileri günlük hayatta, arkadaşlarıyla ilişkilerinde, öğretmenleri ve aileleri ile olan etkileşimlerinde kullanmaları istenmiştir. Her oturumun başında bu yaşantıları paylaşılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler grup sayısının az olması ve ön test verilerinin normal dağılım göstermemesi nedeniyle parametrik olmayan istatistiklerle değerlendirilmiştir (Siegel,1956). Bu amaçla, bağımsız iki grubu karşılaştırmak için Mann Whitney U Testi; deney ve kontrol gruplarının kendi aralarında karşılaştırılmaları için Wilcoxon İşaretli Sıra Sayıları Testi kullanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS

9.0 paket programı kullanılmıştır. Sonuçların yorumlanmasında .05 ve .001 anlamlılık düzeyleri dikkate alınmıştır.

BULGULAR, TARTIŞMA ve YORUM

Bu bölümde, araştırmada ileri sürülen denencelerin test edilmesi için toplanan verilerin istatistiksel analizi sonucu elde edilen bulgular açıklanıp tablolarla gösterilmiş ve yorumu yapılmıştır.

Araştırmanın birinci denencesi "sosyal beceri eğitimi verilen deney grubundaki öğrencilerin Denetim Odağı Ölçeği'nden aldıkları son-test puanları, bu eğitimin verilmediği kontrol grubundaki öğrencilerin son-test puanlarına göre daha düşüktür" şeklinde ifade edilmiştir. Tablo 3'de bu denence ile ilgili bulgular verilmiştir.

Tablo 3'de sosyal beceri eğitimi programına katılan öğrencilerle, programa katılmayan öğrencilerin uygulama sonrasındaki Denetim Odağı Ölçeği'nden aldıkları puanların Mann Whitney U-Testi sonuçları verilmiştir. Buna göre, 10 haftalık bir deneysel çalışma sonunda, sosyal beceri eğitimi programına katılan öğrenciler ile böyle bir programa katılmayan öğrencilerin denetim odağı düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur ($p < .001$). Grupların puan ortalamaları dikkate alındığında, sosyal beceri eğitimi programına katılan öğrencilerin, programa katılmayan öğrencilere göre denetim odağı puanlarının daha düşük olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgu, sosyal beceri eğitimi programının öğrencilerin içten denetimli olmalarını sağlamada etkili olduğunu göstermektedir.

Tablo 3- Deney ve Kontrol Grubun Katılan Öğrencilerin Denetim Odağı Ölçeği'nden Elde Ettikleri Son-test Puanlarına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

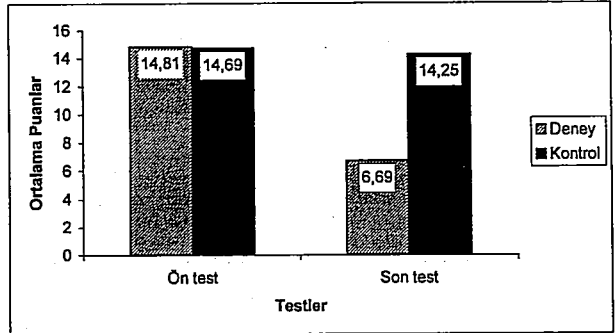
Grup	n	\bar{X}	Medyan	s	p
Deney	16	6.69	6.50	1.74	0.0003*
Kontrol	16	14.25	14.50	1.48	

* $p < .001$

Sosyal beceri eğitimi verilen deney grubu ile bu eğitimin verilmediği kontrol grubunun Denetim Odağı Ölçeği'nden aldıkları puanların değişimi yapılan istatistiksel analizlerin sonuçları yardımıyla sütun grafiği şeklinde Grafik 1'de verilmiştir.

Grafik 1'e bakıldığında, sosyal beceri eğitimi verilen deney grubunun denetim odağı son-test puanlarının ön-test puanlarına göre anlamlı bir şekilde düştüğü, bu eğitimi almayan kontrol grubunda ise ön-test ve son-test puanları arasında bir değişimin söz konusu olmadığı açıkça görülmektedir.

Grafik 1- Sosyal Beceri Eğitimi Verilen Deney Grubu ile Eğitim Verilmeyen Kontrol Grubunun Denetim Odağı Değişim Grafiği

Bu bulgu, okul sistemlerimiz içerisinde çocukların ders ortamlarında sosyal becerileri öğrenmelerine yönelik çalışmaların yetersiz olduğunu ve bu yüzden çocukların bu becerileri kendi başlarına doğru bir şekilde tam olarak öğrenemeyeceklerini düşündürmektedir. Eğitim programına katılan öğrencilerin bu program sürecinde özellikle iletişim becerileri, sorun çözme becerileri ve planlı programlı çalışma ile ilgili etkinliklere yoğun ilgi gösterdikleri gözlenmiştir. Buradan da anlaşılmaktadır ki, öğrencilerin sosyal becerileri sergilemelerindeki engeller; öğrenme eksikliği ve yanlış değerlendirilebilme korkusudur.

İlgili literatürde değişik örneklem grupları üzerinde yapılan çeşitli araştırmalarda; Hayness-Clements ve Avery (1984) sosyal beceri eğitiminin yaş ortalamaları 21 olan utangaç bireyler, Fields (1989) sosyal beceri problemi olan ilköğretim öğrencileri, Trapani (1989) öğrenme bozukluğu olan çocukların akademik başarı ve sosyal davranışları, Bulkeley ve arkadaşları (1990) sosyal beceri eksikliği olan genç ergenler (12-13 yaşlar arası), La Greca ve Santogrossi (1989) çocukların yakın çevreleriyle olan ilişkilerini geliştirmelerinde, Fields (1989) sosyal beceri problemi olan ilköğretim ikinci kademe öğrencileri, Vaughn ve Lancelotta (1990) yalnız öğrenciler, Doughty (1997) davranış bozukluklarını azaltmada ve sosyal beceri davranışlarını artırmada, Bunke ve Edwards (1997) ilköğretim 4. sınıf öğrencilerinin sosyal becerilerini yükseltmede, Aydın (1985) 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin öğrenilmiş çaresizliğe özgü yüklenme biçimini ortadan kaldırmada, Yüksel (1998) üniversite öğrencilerinin sosyal beceri düzeyleri ve Cerrahoğlu (2002) ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin öz kavram düzeyleri üzerinde sosyal beceri eğitiminin olumlu etkilerinin olduğu bulunmuştur. Bu bulgular araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir.

Araştırmanın ikinci denencesi "sosyal beceri eğitimi programına katılan öğrencilerin kontrol odağı son-test puanları kontrol odağı ön-test puanlarına göre daha düşüktür" şeklinde ifade edilmiştir. Tablo 4'de bu denence ile ilgili bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4- Deney Grubunun Denetim Odağı Ölçeği Puanları Arasındaki Ön-test ve Son test Wilcoxon İşaretli Sıra Sayıları Testi Sonuçları

Testler	n	\bar{X}	Medyan	s	p
Ön-test	16	14.81	15.0	0.75	0.0004*
Son-test	16	6.69	6.5	1.74	

*p<.001

Tablo 4'de, deney grubu öğrencilerinin sosyal beceri eğitimi programı öncesi ve sosyal beceri eğitimi programı sonrası denetim odağı puanlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon İşaretli Sıra Sayıları Testi sonuçları verilmiştir. Analiz sonuçları, araştırmaya katılan öğrencilerin Denetim Odağı Ölçeği'nden aldıkları sosyal beceri eğitimi programı öncesi ve sonrası puanları arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir (p<.001). Grupların puan ortalamaları dikkate alındığında, bu farkın son-test puanı lehinde olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre, düzenlenen sosyal beceri eğitimi programının öğrencilerin içten denetimliliklerini artırmada önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir.

Bu bulgu, ilköğretim kademesindeki çocukların çoğunun, öğrenimleri süresince sosyal becerilerin birçoğunu öğrenememiş olduklarını düşündürmektedir. Çocukların sosyal ve duygusal gelişimleri için oldukça önemli olan bu becerilerin okullarda hizmet olarak (özellikle psikolojik danışma servisleri aracılığıyla) sağlanması onların gelecekte daha mutlu ve başarılı olmalarına katkı sağlayabilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Sosyal beceri eğitiminin, ilköğretim öğrencilerinin denetim odağı düzeylerine etkisinin incelendiği bu araştırmada bulgular, sosyal beceri eğitimi programına katılan öğrencilerin içten denetimlilik düzeylerinin, bu programa katılmayan öğrencilerin içten denetimlilik düzeylerine göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Bu da gösteriyor ki, sosyal beceri eğitiminin, ilköğretim öğrencilerinin denetim odakları düzeylerine olumlu yönde etkisi vardır.

Bu sonuca dayalı olarak aşağıdaki öneriler yapılabilir:

1. Eğitimin her kademesinde öğrencilerin sosyal becerilerini geliştirmek amacıyla psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri çerçevesinde uygun programlar hazırlanarak öğrencilere sosyal beceri eğitimi verilebilir.
2. Elde edilen bulgu göz önünde tutularak farklı bağımlı değişkenler açısından sosyal beceri eğitiminin etkililiği incelenebilir.
3. Araştırma grubuna verilen sosyal beceri eğitiminin uzun süreli etkilerini belirlemek için izleme çalışması yapılabilir.
4. İlköğretim öğretmenleri sosyal beceriler ve içten denetimliliği geliştirecek etkinlikler konusunda bilinçlendirilerek, derslerde bu etkinliklere yer vermeleri sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Akkök, F. (1996). **İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi**. M.E.B. Yayınları.
- Aydın, G. (1985). "Sosyal Başarı Eğitimi ile Sosyal Beceri Eğitiminin Çocuklarda Öğrenilmiş Çaresizlik Davranışının Ortadan Kaldırılmasına Etkisi". (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bacanlı, H. (1999). **Sosyal Beceri Eğitimi**. Ankara: Nobel Yayınları.
- Bulkely, R. ve Cramer, D. (1990). "Social Skills Training With Young Adolescents". **Journal of Youth and Adolescence**. 19(5), 451-463.
- Bunke, J. ve Edwards, L. (1997). "Developing Social Skills To Improve Students Behavior". **Master's Field-Based Program**. Saint Xavier Univ. & IRI/Skylight.
- Cartledge, G. ve Milburn, J.F. (1983). "Social Skills Assesment and Teaching in the Schools". **Advances in School Psychology** (Ed. T.R. Kratochwili). London Lawrence. 3, 175-235.
- Cerrahoğlu, S. (2002). "Sosyal Beceri Eğitiminin İlköğretim Öğrencilerinin Öz Kavramı Düzeylerine Etkisi" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çetin, F., Alpa Bilbay, A. ve Albayrak Kaymak, D. (2001). **Çocuklarda Sosyal Beceriler**. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Doughty, J. E. (1997). "The Effect of a Social Skills' Curriculum on Student Performance" **Paper Presented at the Annual Research Colloquium**. (Third, Carrollton, GA, June).
- Egan, G. (1994). **The Skilled Helper: A Problem Management Approach to Helping**. Brooks/Cole Publishing Company, Adivision of Wads Worth, Inc.
- Erkan, S. (1995). **Örnek Grup Rehberliği Etkinlikleri**. Ankara: 72 TDFOL Ltd. Şti.
- Fields, B. A. (1989). "A Classroom-Based Social Skills Training Program For Children With Social Competence and School Adjustment Problem". **Australia and New Zeland Journal of Developmental Disabilities**. 15 (12), 99-107.
- Frosch, J. (1990). "Normal-Anormal-Emotional Health, Emotional Illness". **Psychiatric Journal of The University of Ottawa**. 15 (1), 2-10. Der:

- Göka, E. ve Sayar, K. **Bir Bilim Olarak Psikiyatri**. İstanbul: Ağaç Yayıncılık, 1992.
- Hansen, D. J., Watson-Perez, M. ve Christopher, J.S. (1989). "Clinical Issues in Social-Skills Training With Adolescents". **Clinical Psychology Review**, 9, 365-391.
- Haynes-Clements, L. A. ve Avery, A. (1984). "A Cognitive-Behavioral Approach to Social Skills Training With Shy Persons". **Journal of Clinical Psychology**, 40 (3), 710-713.
- Kaptan, S. (1991). **Bilimsel Araştırma Teknikleri**. Ankara: Tekışık Web Ofset Tesisleri.
- Korkut, F. (1986). "İlkokul Öğrencilerinin Kendilerine ve Ailelerine İlişkin Bazı Değişkenlerin Denetim Odakları Üzerine Etkisi". (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kelly, J. A. (1982). **Social-Skills Training: A Practical Guide for Interventions**. New York: Springer Publishing Company Inc.
- La Greca, A. M. ve Santogrossi, D. A. (1989). "Social Skills Training With Elementary School Students: A Behavioral Group Approach". **Journal of Consulting and Clinical Psychology**, 48 (2), 220-227.
- McWhirter, J. M. ve Voltan-Acar, N. (1998). **Terapötik İletişim**. 3. Baskı. Ankara: Onur Ofset.
- Plienis, A. J., Hansen, D. J., Ford, F. ve ark. (1987). "Behavioral Small Group Training to Improve the Social Skills of Emotionally-Disorder Adolescents". **Behavior Therapy**, 18, 17-32.
- Reed, K. M. (1994). "Social Skills Training to Reduce Depression in Adolescents". **Adolescence**, 29 (114), 293-302.
- Rose, S. R. (1982). "Promoting Social Competence in Children: A Classroom Approach to Social and Cognitive Skill Training". **Child and Youth Services**, 5 (5-6), 43-59.
- Roach, A. C. ve Wyatt, J.N. (1988). **Successful Listening**. New York: Harper Collins Publishers, Inc.
- Selçuk, Z. ve Güner, N. (2000). **Sınıf İçi Rehberlik Uygulamaları**. I. Baskı. Ankara: Pegem A Yayınevi.
- Serna, L. A., Schumaker, J.B., Hazel, J.S. ve ark. (1986). "Teaching Reciprocal Social Skills to Parents and Their Delinquent Adolescents". **Journal of Clinical Child Psychology**, 15 (1), 64-77.
- Siegel, S. (1956). **Nonparametric Statistics for the Behavioral Sciences**. London: McGraw-Hill Book Company.
- Trapani, C. (1989). "Effects of Social Skills Training and Cross-Age Tutoring on Academic Achievement and Social Behaviors of Boys with Learning Disabilities". **Journal of Research and Development in Education**, 23 (1), 1-9.
- Vaughn, S. ve Lancelotta, G. (1990). "Teaching Interpersonal Social Skills to Accepted

Students: Peer-Pairing Versus Non-Peer-Pairing". **Journal of School Psychology**, 28, 181-188.

Verduyn, C. M., Lord, W. ve Forrest, G. C. (1990). "Social Skills Training in Schools: An Evaluation Study". **Journal of Adolescence**, 13, 3-16.

Voltan, N. (1980). "Grupla Atılganlık Eğitiminin Bireyin Atılganlık Düzeyine Etkisi (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Wise, K. L., Bundy, K.A., Bundy, E.A. ve ark. (1991). "Social Skills Training For Young Adolescents" **Adolescence**. 26 (101), 233-241.

Yeşilyaprak, B. (1988). "Lise Öğrencilerinin İçsel ya da Dışsal Denetimli Oluşlarını Etkileyen Etmenler". (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Yüksel, G. (1997). "Sosyal Beceri Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeylerine Etkisi". (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yüksel, G. (1998). "Sosyal beceri Envanterinin Türkçe'ye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları". **Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, 2(9), 39-48.

Yüksel, G. (1999). "Sosyal Beceri eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeylerine Etkisi". **Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, 2 (11), 37-47.